

PROF. DR HELENA CEHAK-HOŁUBOWICZOWA

Dnia 19 lipca 1979 roku zmarła we Wrocławiu dr Helena Cehak-Hołubowiczowa, emerytowany profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, zasłużona badaczka prahistorii ziem polskich, a zwłaszcza Śląska, oraz wychowawczyni wielu pokoleń archeologów ośrodka wrocławskiego, pracujących obecnie w różnych instytucjach, głównie muzealnych, na Śląsku.

Urodziła się dnia 12 lutego 1902 roku w Stanisławowie w rodzinie inteligentkiej. Ojciec, Adam Cehak, był nauczycielem szkoły średniej, a zarazem literatem-poetą i pisał pod pseudonimem Adam Stodor. Helena Cehak-Hołubowiczowa ukończyła szkołę średnią we Lwowie, a następnie studiowała na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie u prof. dr. Leona Kozłowskiego. W roku 1930 uzyskała doktorat z prehistorii jako przedmiotu głównego i archeologii klasycznej jako przedmiotu pobocznego. Tematem rozprawy doktorskiej była plastyka eneolitycznej kultury ceramiki malowanej w Polsce. Praca ta ukazała się drukiem w „Światowicie”, t. XIV: 1930/31. W pracy tej autorka umiejętnie wykorzystała swoją wiedzę z zakresu archeologii prahistorycznej i klasycznej, dzięki czemu stanowi ona do dziś interesujące studium nad plastyką neolityczną. Krótko po swoich studiach odbyła podróż po Grecji i do wspomnień tej podróży wracała wielokrotnie, pozostając zresztą do końca życia pod silnym urokiem kultury Grecji starożytnej.

W roku akademickim 1931/1932 została mianowana starszym asystentem przy Katedrze Archeologii i Muzeum Archeologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, a w roku 1935 adiunktem na tymże Uniwersytecie. Na stanowisku tym pracowała do grudnia 1939 roku, czyli aż do zamknięcia Uniwersytetu Stefana Batorego przez władze Litwy Smetonowskiej. Wtedy też podpisała protest polskich pracowników naukowych z powodu zamknięcia Uniwersytetu.

W czasie swojego zatrudnienia na Uniwersytecie Stefana Batorego i w Muzeum Archeologicznym w Wilnie rozwinęła ożywioną działalność terenową na Wileńszczyźnie, prowadząc badania słowiańskich i słowiańsko-wareckich cmentarzysk kurhanowych, m.in. koło Czerniewicz i Porzecza w dawniejszym powiecie dziśnieńskim i Płatowa w b. powiecie i woj. nowogródzkim. Z prowadzonych badań publikowała sprawozdania oraz opracowania. Jednocześnie prowadziła na łamach różnych czasopism wileńskich ożywioną akcję popularyzatorską, poświęconą przede wszystkim ochronie zabytków archeologicznych. W uznaniu zasług w pracy naukowej w zakresie archeologii została w 1939 roku odznaczona złotym krzyżem zasługi.

Po zajęciu Wilna przez wojska radzieckie w lipcu 1940 roku pracowała jako archeolog w Litewskim Muzeum Sztuki. Jesienią tegoż roku prowadziła wspólnie ze swym mężem, Włodzimierzem Hołubowiczem, prace wykopaliskowe na Górze Zamkowej w Wilnie. Opracowanie wyników tych badań przygotowane wspólnie z mężem zostało opublikowane w tłumaczeniu litewskim przez Litewską Akademię Nauk. W marcu 1941 roku uczestniczyła w Kongresie Archeologicznym w

Moskwie, poświęconym zagadnieniom Słowiańszczyzny wczesnośredniowiecznej i wygłosiła referat o słowiańskim osadnictwie na terenie prawobrzeżnego dorzecza Desny, opublikowany następnie w 1945 roku w czasopiśmie „Kratkije Soobsczenija”.

Po zakończeniu II wojny światowej pracowała początkowo w Warszawie jako redaktor literacki w Robotniczej Agencji Prasowej. Jesienią 1946 roku wróciła do pracy naukowej i została zatrudniona na stanowisku adiunkta przy Katedrze Archeologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 1947 do 1950 roku pełniła również obowiązki dyrektora Uniwersyteckich Kursów Przygotowawczych, a następnie i Studium Wstępnego.

W 1950 roku została służbowo przeniesiona z Torunia na Uniwersytet we Wrocławiu i objęła stanowisko adiunkta w Katedrze Archeologii. Od tego czasu zaczął się w życiu Heleny Cehak-Hołubowiczowej nowy okres ożywionej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej. Rozwinęła rozpoczęte już w 1949 r. badania wykopaliskowe na Śląży, uczestniczyła także w prowadzonych przez jej męża, prof. dr. Włodzimierza Hołubowicza, badaniach w Niemczech i na innych stanowiskach. Od 1952 r. włączyła się do badań wykopaliskowych na Ostrówku w Opolu pełniąc funkcję zastępcy kierownika tych prac. W 1954 r. brała udział w Śląskiej Konferencji Instytutu Historii PAN wygłaszając referat na temat rzemiosł plemion polskich na Śląsku we wczesnym średniowieczu. Uczestniczyła również w Pierwszej Sesji Archeologicznej IHKM PAN wygłaszając obszerny komunikat poświęcony reliktom pogańskich wierzeń religijnych.

W latach 1955—1956 kierowała poszerzonymi badaniami na górach masywu ślązkiego, które przyniosły pełniejsze uzasadnienie jej koncepcji na temat funkcjonowania na szczytach gór Śląży, Raduni i Kościuszki starożytnych ośrodków kultowych. Wyniki tych badań podsumował w pracy *Kamienne kręgi kultowe na Raduni i Śląży*.

W roku 1956 została powołana na stanowisko docenta, a w roku 1968 mianowana profesorem nadzwyczajnym.

W roku 1962 po przedwczesnej śmierci męża podjęła obowiązki kierownika dwóch najważniejszych placówek archeologicznych na Śląsku — Zakładu Archeologii Śląska IHKM PAN we Wrocławiu oraz Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Większość czasu wypełniała jej teraz praca dydaktyczna. Pod jej kierunkiem kilkudziesięciu absolwentów napisało prace magisterskie. Prowadziła również seminarium doktoranckie, z którego wyszło 14 doktorów. Zespoły obu wyżej wspomnianych instytucji, którymi kierowała Helena Cehak-Hołubowiczowa, kontynuowały i rozwinęły w latach sześćdziesiątych ożywioną działalność terenową. Przez cały czas kierowania Zakładem Archeologii Śląska IHKM PAN i Katedrą Uniwersytetu Wrocławskiego wykazywała stałą troskę o rozwój kadry naukowej, zachęcając do pracy i stwarzając warunki do jak najlepszej jej realizacji. Owocem tej postawy i działań jest fakt, iż z chwilą odejścia na emeryturę pozostawiła w obu zespołach trzech samodzielnych pracowników nauki oraz kilku doktorów o znacznym już dorobku naukowym. Przez kilka lat brała udział w pracach Rady Naukowej Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN.

Nie można pominąć, charakteryzując działalność Heleny Cehak-Hołubowiczowej, jej prac redaktorskich. Wspomnieć przede wszystkim trzeba o przygotowaniu do druku nie ukończonej pracy prof. dr. Włodzimierza Hołubowicza poświęconej wczesnośredniowiecznemu garncarstwu Słowian. Ponadto była przez wiele lat redaktorem „Śląskich Sprawozdań Archeologicznych” i „Studiów Archeologicznych” oraz różnych prac monograficznych.

W latach 1967—1974 podjęła jeszcze samodzielne badania wykopaliskowe na kurhanach kultury amfor kulistych i z wczesnych okresów epoki brązu w rejonie Trzebnicy, które kontynuowała jeszcze po przejściu na emeryturę. Wyniki tych badań sygnalizowała w publikowanych sprawozdaniach. Podjęła także prace nad

przygotowaniem do publikacji monografii poświęconej obiektom kultowym w masywie ślązańskim. Przeprowadziła wraz z zespołem pełną analizę materiału ceramicznego ze Śląży i zasygnalizowała wyniki tej analizy w pracy *Dzieje Śląży na podstawie analizy ceramiki z wykopów na szczycie*. Pogarszający się stan zdrowia, wreszcie śmierć uniemożliwiły zakończenie realizacji tego zamierzenia.

Duża wrażliwość intelektualna, autentyczne zamiłowanie do pracy naukowej sprawiły, że do końca swoich dni aktywnie uczestniczyła w życiu wrocławskiego ośrodka archeologicznego. Z chwilą powołania do życia Sekcji Archeologicznej Komisji Nauk Humanistycznych przy Wrocławskim Oddziale PAN aktywnie uczestniczyła w jej pracach. Do końca interesowała się nowymi osiągnięciami w zakresie najbliższej jej problematyki badawczej, jak i rozwojem kadry naukowej, czego wyrazem były przygotowane przez nią oceny rozpraw doktorskich, habilitacyjnych czy oceny dorobku naukowego związane z awansowaniem na stopnie profesorskie.

W tym na pewno niepełnym obrazie sylwetki zmarłej Prof. dr Heleny Cehak-Hołubowiczowej nie da się pominąć jej życzliwości wobec uczniów, rzadkiego umiłowania przyrody i wreszcie dużej i konsekwentnej odwagi cywilnej, które zawsze ją charakteryzowały. Większość archeologów pracujących dziś na Śląsku i w innych ośrodkach kraju poczuwa się do wdzięczności wobec niej i zachowa ją w pamięci.

W uznaniu zasług Prof. dr Helena Cehak-Hołubowiczowa została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem X-lecia PRL, Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego oraz odznaką „Zasłużonemu Opolszczyźnie”.